मालिना । पूज्यमानोऽप्सरोभिश्च ततो विष्णुपुरं व्रजेत् । कल्पकोटिशतं यावत्तस्मिन् लोके महीयते । कर्म्मचयादिह पुनर्भुवि राजराजो भूपालमौलिमणिरञ्जितपादपीठः । श्रद्धान्वितो भवति यज्ञसहस्रयाजी दीप्रप्रतापजितसर्वमहीपलोकः । यो दीयमानमपि पश्यति भक्तियुक्तः कालान्तरे स्मरति वाचयतीह लोके । यो वा शृणोति पठतीन्द्रसमानरूपः प्राप्नोति धाम वपुरम्बुरहेक्षणस्य । ग्रन्थविधानं हेमा० दा० दृश्यम् एतत् प्रयोगस्तु मत्कृततुलादानादिपद्धतौ द्रष्टव्यः ।

२व्रतभेदे । तच्च व्रतं पञ्चदशदिनसाध्यमेकविंशतिदिनसाध्यञ्च यथा ।

"पिण्याकाचामतक्रोदकसक्तूनामुपवासान्तरितोऽभ्यवहारात्तुलापुरुषः" । विष्णु० स० । "पिण्याकाचामतक्राम्बुसक्तूनां प्रतिवासरम् । एकरात्रोपवासस्य कृच्छ्रः सौम्योऽयमुच्यते" इत्युपक्रमे "एषां त्रिरात्रमभ्यासादेकैकस्य यथाविधि । तुलापुरुष इत्येष ज्ञेयः पञ्चदशाहिकः" । एषां पिण्याकादीनां पञ्चानां क्रमेणैकैकस्य त्रिरात्राभ्यासेन पञ्चदशाहव्यापी तुलापुरुषाख्यः कृच्छ्रो वेदितव्यः । अत्र पञ्चदशाहिकत्वविधानादुपवासस्य निवृत्तिः । यमेन त्रिकविंशतिरात्रिकस्तुलापुरुष उक्तः "आचामन्नथ पिण्याकं तक्रञ्चोदकसक्तुकान् । त्र्यहं त्र्यहमयुञ्जानो वायुभक्षस्त्र्यहद्वयम् । एकविंशतिरात्रन्तु तुलापुरुष उच्यते इति" ।

तुलाप्रग्र(ग्रा)ह पु०प्र+ग्रह वा घञ् पक्षे अच् ६त० । १तुलास्तम्भे त्रि० को० । [ल्युट् । १तुलादण्डे चन्द्रार्थचि० ।

तुलामान न०तुलार्थं तोलनार्थं मानं मीयतेऽनेन मा-करणे

तुलायष्टि स्त्री ६त० । १तुलादण्डे । "लोकेनोन्नतिमायाति लोकेनायात्यधोगतिम् । अहो तुलाग्रो चेष्टा तुलायष्टेः खलस्य च" पञ्चत० ।

तुलाबीज न० तुलायाः तोलनस्य बीजं मूलम् । १गुञ्जायाम् तदारभ्यैव हि मानं शास्त्रे दर्शितं यथा "दर्शार्द्धगुञ्जं प्रवदन्ति माषमिति" लीला०[दण्डस्थितस्तम्भे प्रग्रहे अमरः।

तुलासूत्र न० तुलार्थं तोलनार्थं सूत्रम् । तोलनार्थं तुला-

तुलि(ली) स्त्री तुरि(री)+रस्य लः । तुर्यां शब्दरत्ना० ।

तुलिका स्त्री तुल-बा० क्युन् । खञ्जनिकायां त्रिका० ।

तुलित त्रि० तुला+तत्करोति णिच्-कर्मणि क्त । १परिमिते "येऽपीन्द्रपाणितुलितानुषलूनपक्षाः" माघः। २सदृशीकृते

तु(तू)लिनी स्त्री तूलं विद्यते फलेऽस्या इनि ङीप् वा पृषो० ह्रस्वः । १शाल्मलिवृक्षे रत्नमाला ।

तु(तू)लिफला स्त्री तुलि तूलयुक्तं फलमस्याः वा पृषो० । १शाल्मलीवृक्षे रत्नमाला ।

तुल्य त्रि० तुलया सम्मितं यत् । १सदृशे अमरः । "सकामां दूषयंस्तुल्यो न वधं प्राप्नुयाद्वरः" । "सकामां दूषयं स्तुल्योनाङ्गुलिच्छेदमाप्नुयात् मनुः" । "कुम्भकर्णः कपीन्द्रेण तुल्यावस्थः स्वतःकृतः" रघुः । [बन्धुभिरेकत्र पाने अमरः।

तुल्यपान न० तुल्येन सजातीयेन सह पानम् । सजातीयै-

तुल्ययोगिता स्त्री अर्थालङ्कारभेदे अलङ्कारभेदे अलङ्कारशब्दे १९९९पृ० दृश्यम् । ["विम्बीलोटाञ्च तुल्यशः" सुश्रु० ।

तुल्यशस् अव्य० तुल्य+शीप्सार्थे शस् । तुल्यं तुल्यमित्यर्थे ।

तुल्वल पु० ऋषिभेदे । तौल्वलिशब्दे दृश्यम् ।

तुवर पु० तवति हिनस्ति रोगान् सौ० तु-वरच् नि० गुणाभावः । १धान्यभेदे २कषायरसे च २तद्वति त्रि० ४आढक्याम् ५सौराष्ट्रमृत्तिकायाञ्च स्त्री निपात् ङीष् स्वार्थे च तुवरिकाप्यत्रैव । रसभेदे पुंस्त्री तद्वति त्रि० अमरः । ६श्मश्रुहीने नरे उणा० ।

तुवरयावनाल पु० कर्म० धान्यभेदे राजनि० । "तुवरो यावनालस्तु कषायोष्णो विरेचकः । संग्राही वातशमनो विदाही शोफकारकः" राजनि० ।

तुवरिका स्त्री० तुवरोऽस्त्यस्याः ठन् । १सौराष्ट्रमृत्तिकायां (फटकिरि) अमरः । २आढक्यां (अरहर) भरतः ।

तुवरी स्त्री तु+वरच् निपात् ङीष् । १आढक्यां २सौराष्ट्रमृत्तिकायाञ्च (फिट्करि) राजनि० । (तोरी) इति १धान्यभेदे भावप्र० तद्गुणास्तत्रोक्ता यथा । "तुवरी शाकिनी शीता लघ्वी कफविषाञ्जित् । तीक्ष्णोष्णा वह्निदा कण्डूकुष्ठकोठक्रमिप्रणुत्" । [चक्रमर्दने शब्दच० ।

तुवरीशिम्ब पु० तुवर्याः आढक्या इव शिम्बा यस्य । रक्त-

तुवि स्त्री० तुम्बी+पृषो० । १तुम्बुरां । तु-पूर्त्तौ इन् किच्च । २बहुशब्दार्थे निघण्टुः । "तुविद्युम्निर्ऋषिवान्" ऋ० ३।२०।३। ऋ-नि वेदे गुणे अकारस्योत्त्वम् "तुविष्वाणं तुविद्युम्निं रभोदाम्" ऋ० ६।२२।५ । "अहेरत्र । तुविष्वाणं बहुप्राहकम्" भा० "तुविशुष्म ! तुविक्रतो !" ऋ०८।६८।२वा ङीप् । "सहस्रेषु तुवीमघ !" ऋ० १।२८।१ । तुवीमघ बहुधन" "स इहासं तुवीरवम्" ऋ०१०।९९।६ ।

तुविस् न० तु-इसौ पूर्त्तौ वा इवि किच्च । १इसौ २प्रज्ञायां ३बले च । "यः सप्तरश्मिर्वृषभस्तुविष्मान्" ऋ० २।१२।